

FORDÍTÁSI MUNKA

María José Aldanas, „Hajléktalan emberek mielőbbi állandó bérlakáshoz segítése Madridban”

Készítette:

Nagy Orsolya

2011. március 20

Készült:

Hajléktalan emberek társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának szakmai és módszertani megalapozása **(TÁMOP-5.3.2-08/1-2008-0001) kiemelt program**



A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A lakhatásközpontú módszerek szolgálják-e a leghatékonyabban a hajléktalanság megelőzését és leküzdését?

Maria Jose Aldanas, Provivienda, Spanyolország¹

Válaszként a fenti kérdésre a Provivienda tevékenységén keresztül szeretném bemutatni, hogy milyen hatással voltak a mielőbbi állandó lakhatást biztosító módszerek a hajléktalanság leküzdésére. A Provivienda egy spanyolországi civilszervezet, amely lakhatási megoldásokat biztosít a Madridban élő hajléktalan emberek számára.

Fontos különbséget tennünk a mielőbbi lakhatást biztosító (housing led) és az először lakhatást biztosító (housing first) módszerek között. A „mielőbbi lakhatást” irányelv szerint a lakhatás a hajléktalanság központi megoldása, amit a lehető leggyorsabban el kell érni. Eszerint a szükség szerinti, megfelelő támogatással párosuló, stabil lakhatás az egyéb (szociális, egészségügyi és munkavállalási) problémák megoldásának előfeltétele. A „mielőbbi lakhatást” szemlélet széles körű megelőző és reintegrációs stratégiákat alkalmaz, amelyek elsősorban az emberek tartós lakhatáshoz jutását és a lakhatás fenntartását hivatottak elősegíteni. Az „először lakhatást” elv az Egyesült Államokból eredő, speciális mielőbbi-lakhatási modell, amely a „krónikusan” hajléktalan embereket önálló lakásokban helyezi el, szokásos bérleti szerződés megkötése mellett. A krónikusan hajléktalan személy egyedül élő, munkaképtelen ember, aki legalább egy éve folyamatosan hajléktalan vagy ismételten hajléktalanná válik. A mielőbbi-lakhatási megközelítések mindegyike erősen eltér a hagyományos folyamatos esetkezelési és lépcsőzetes lakhatási modellektől, amelyek különböző fázisokon keresztül próbálják vezetni a hajléktalan embereket, ahol minden fázis egy lépéssel közelebb visz a stabil lakhatáshoz. Például az utcáról a menhelyre, onnan egy átmeneti lakhatási programba, és végül egy önálló lakásba. Ez az írás a Provivienda által megvalósított mielőbbi-lakhatási módszerekre összpontosít, szemben a speciális „először lakhatást” modellel.

Háttér és környezet

Spanyolország különleges lakáspiaci környezettel rendelkezik. Spanyolországban inkább a lakáshoz jutás jelent problémát, nem pedig a lakásépítés vagy a lakáspiaci kínálat. Nincs lakáshiány, de a lakásárak túl magasak bizonyos rétegek jövedelméhez mérten, és ezért a lakások csak korlátozottan elérhetők, mivel kizárólag azok számára jelent lehetőséget, akik gazdaságilag képesek hozzájutni a piacon. Spanyolországban

¹ A dokumentumot a Provivienda Kutatási és Projekt Részlegének munkatársai készítették:

-Gema Gallardo Pérez

-Eduardo Gutiérrez Sanz

-María J. Aldanas Sánchez

angol fordítás: María J. Aldanas

Szívből jövő köszönet David Sigüenzának, aki az angol fordítást javította.

szinte kizárólag csak magántulajdonú lakások vannak, és a lakáshoz jutás egyenértékű a jelzálogfelvétellel, ami függ a birtokolt ingatlantól, illetve attól, hogy az illetőnek van-e biztos és eléggé jól fizető munkája.

A spanyol lakáspiac néhány jellemzője:

- magas lakásárak
- szociális lakások hiánya
- a bérlakások aránya alacsony, a bérleti díj magas
- sok az üresen álló, nem lakott lakás
- Európán belül itt a legmagasabb a lakrészbérletek aránya

Nem találkozik a kereslet és a kínálat: a kínálat a jó szociális és gazdasági körülmények között élőkét célozza, és nem elégíti ki a fiatalok, az etnikai kisebbségek, a bevándorlók és az új családi modellek igényeit.

Spanyolországban a hajléktalan (és különösen az utcán élő) emberek elhelyezését hagyományosan szociális ellátási és nem lakhatási szempontból közelítették meg, abban a hitben, hogy a hajléktalanságot a személyes vagy egyéni körülmények okozzák. Következésképpen a forrásokat menhelyek formájában képzelték el (Cabrera, 2006): lényegében úgy gondolták, hogy több ágyra van szükség a menhelyeken.

Ez a szemlélet szerencsére változóban van, és az utóbbi években a társadalom egyre inkább úgy véli, hogy az egyéni körülmények és a kedvezőtlen strukturális tényezők bonyolult összjátéka vezet a hajléktalansághoz. A legfőbb okok a lakásellátási rendszerben és abban keresendők, hogy az önkormányzati lakáspolitikai szisztematikusan elhanyagolja azokat az egyéneket és társadalmi csoportokat, akik saját erőből sokkal nehezebben juthatnak az igényeiknek megfelelő lakhatáshoz.

Az utógondozással egybekötött lakhatás különböző formái különböző elnevezésekkel jöttek létre. A katalán kormány társadalmi befogadást segítő lakáshálózata például nemcsak beavatkozási kategóriákat fogalmaz meg, de koordinációval és elemzéssel is próbálkozik².

A Provivienda fontosnak tartja a lakásellátás szociális szolgáltatásokon keresztüli fejlesztését, de úgy gondolja, hogy egyszerűsíteni és korszerűsíteni kellene ezeket a beavatkozásokat, illetve meg kellene határozni a különböző típusokat. Az ideiglenes beavatkozás is fontos, hiszen segíti a helyreállítási folyamat strukturálását, de ugyanilyen fontos a folyamatos támogatás és a tartós lakhatási alternatívák biztosítása.

Az utóbbi nyomán eljutunk ahhoz, hogy a beavatkozás folytatásaképpen össze kellene kapcsolni a szociális ügyosztály intézkedéseit a lakhatáspolitikai válaszával. Cabrera és Rubio cikke (2008) az alábbi következtetést vonja le:

Csak akkor történnek lépések a hajléktalanság leküzdésére, nemcsak az egyes szociális szolgáltatások, de a lakáspolitikai révén is, ha megváltozik a hajléktalanságról alkotott felfogás, ha mélyebben megismerjük, és elfogadjuk, hogy strukturális tényezők

² A katalán kormány társadalmi befogadást segítő lakáshálózata 2008 nyarán 570 lakást számlált, amelyekre 620 500 eurót költött, 2009-ben pedig 666 lakásra 1 050 500 eurót fordított. A lakások száma 16,8 %-kal, az anyagi támogatás pedig 69,3 %-kal nőtt.

következményeként jön létre. Az átfogó beavatkozási rendszer szerkezeti korlátainak átalakítása jelezné a méltányos lakhatáshoz való jog elismerését.

Véleményünk szerint mindkét rendszerben, a szociális biztonsági és a lakáspolitikai rendszerben is meg kellene történnie ennek a változásnak. Sok tennivaló van még, hogy elérjük ezt a célt.

Az ENSZ különleges referense által megfogalmazott ajánlások a következő álláspontot támogatják (Khotari, 2008):

„A különleges referens véleménye szerint a hajléktalanság összetett jelenség, ezért átfogó megoldást igényel, amely figyelembe veszi az emberi jogokat, és össze kell hangolni a különböző közigazgatási szintek, politikai területek, civilszervezetek és a magánszektor feladatait. Továbbá úgy véli, hogy a hajléktalanság nem pusztán a szociális biztonsági rendszer feladata, hanem a lakáspolitikának is részt kell vennie a probléma kezelésében ... ezért az állami lakásépítési tervben is szerepelnie kellene a hajléktalan emberek lakhatási megoldásainak csakúgy, mint a fiatal munkások számára építendő lakásoknak.”

A Provivienda 1989-es megalakulása óta foglalkozik a hajléktalan emberek lakásmegoldásainak keresésével. Nem építettünk lakásokat, hanem elsősorban a magán bérletpiacon dolgoztunk. Tapasztalataink szerint az otthon biztosítja leginkább az emberek kapacitásának és az emberi kapcsolatok helyreállítását és fejlődését. A Provivienda szakértők bevonásával dolgozik, és együttműködik a tevékenységét kiegészítő más szervezetekkel. Úgy gondoljuk, hogy az otthon és az otthonon belüli önrendelkezés biztosítja a legjobb terepet a hajléktalanság leküzdésére és az egyéb problémák kezelésére. Cabrera és Rubio (2008) szavaival élve:

„Ha a méltányos lakhatás igazodik az egyéni szükségletekhez, és nem csak rövid távra szól, akkor stabilizációs képességei folytán egy különleges környezetté válik, amely lehetőséget ad a társadalmi és munkaerő-piaci integrációra, az egészségi állapot és a habitus javítására, a mindennapi kapcsolatokat megszilárdítására stb.”³

A szerzők ezzel indokolják, hogy miért vált a tartós, biztos lakhatás a hajléktalanság leküzdését célzó jó néhány európai stratégia kulcsfontosságú elemévé.

A Hátrányos helyzetű csoportok integrációját segítő lakásprogram

A Hátrányos helyzetű csoportok integrációját segítő lakásprogram 1997-ben indult. A programot a Provivienda Szövetség felügyeli, és jelenleg az Egészségügyi és Szociálpolitikai Minisztérium és a Madridi Autonóm Közösség Foglalkoztatási, Nőügyi és Bevándorlási Ügyosztálya finanszírozza. A program lakástámogatási mechanizmust biztosít azok számára, akik hajléktalanok vagy társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akiket ezek veszélye fenyeget, az ETHOS⁴ tipológia valamennyi csoportját beleértve.

³ Az eredeti spanyol szöveg szabad angol fordítása nyomán.

⁴ European Typology of Homelessness and Housing Exclusion – A hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája <http://www.feantsa.org/code/EN/pg.asp?Page=484>

Vagyis a program a bizonytalan lakáskörülmények között élő és hajléktalan embereket célozza. A programban részt vesznek azok a lakástulajdonos magánszemélyek, akik bérbe kívánják adni az ingatlanjukat, és lehetővé teszi, hogy azok az emberek, akik korlátozott forrásokkal rendelkeznek, vagy nem felelnek meg a magán bérletpiac követelményeinek (bankgarancia, rendszeres jövedelem, állandó munkavállalói szerződés stb.), biztos lakhatáshoz jussanak, és azt fenntartsák.

A program kifejlesztett egy rendszert is, amely garantálja a bérleti díj fizetését és a bérleti viszony stabilitását; a szövetség egy záradékkal nyújt védelmet a bérleti díj esetleges késedelmes vagy meg nem fizetése ellen a bérleti szerződés első évében. Ez a garancia meghosszabbítható a következő évre. A program többféle kockázat elleni biztosítást, továbbá felügyeleti és közvetítési szolgáltatást kínál a bérbeadóknak a bérleti szerződés idejére.

Ezekkel a garanciákkal kívánják ösztönözni a lakástulajdonosokat az ingatlan bérbeadására az esetleges aggodalmaik ellenére, ugyanis sokan vonakodnak attól, hogy kiadják a lakásukat bizonyos csoportoknak, vagy aggódnak amiatt, hogy a lakó nem fogja fizetni a bért, mert nincs munkaszerződése, vagy bizonytalan szerződéssel rendelkezik. Ezzel kapcsolatban szeretném kiemelni, hogy a program során előfordult mulasztások aránya nagyon alacsony. Minden lakást meglátogatnak, hogy meggyőződjenek arról, hogy lakhatásra alkalmas, jó állapotban van, fizikai, szerkezeti, biztonsági és alapvető kényelmi szempontból egyaránt.

2009-ben a program 316 embert szállásolt el 97 madridi lakásban.

A társadalmi kirekesztettség által veszélyeztetett emberek esetében a szakemberekből álló csapat társadalmi- és lakófelmérést végez, és megállapodik az ügyféllel a javasolt utógondozásról. A Provivienda minden egyes ember számára olyan lakást keres, amelyek megfelelőség, stabilitás és megközelíthetőség szempontjából egyaránt eleget tesznek a követelményeknek. Az elhelyezést követően kezdetét veszi az utógondozás, ami addig tart, ameddig a szakértői csoport szükségesnek ítéli. Általában legalább egy évig tart, mire a lakók önállóvá válnak, és stabilan fenn tudják tartani a lakást.

Az általunk nyújtott támogatást kiegészítik azok a szervezetek (főleg szociális ellátások és civilszervezetek), amelyek beajánlják a programba az embereket. A kapcsolataink ellensúlyozzák az egyéb szakterületeken való hiányosságainkat (például foglalkoztatás, egészségügy, képzés, szabadidő eltöltése stb.).

Szeretném hangsúlyozni, hogy a Provivienda támogatást nyújt az esetleges mulasztások ellen, például fedezi az üres szoba vagy lakás bérleti díját, illetve az olyan esetekben, amikor speciális segítségre van szükség, akár szociális, akár gazdasági értelemben. Továbbá a Provivienda a bérleti szerződés záradéka révén felelősséget vállal az ingatlan állapotának megőrzéséért, vagyis vállalja a javítások és a karbantartás költségeit, a biztosítótársasággal való tárgyalást és kapcsolattartást stb.

A program pozitívumai

A fentebb ismertetett stabil lakhatási utógondozás nemcsak azt jelenti, hogy elérhetővé tesz egy alapvető jogot, de az átfogó szociális utógondozás eszközeként is szolgál. Ezzel kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy a lakhatás egy keretet ad, amelyből kiindulva kialakíthatók az integrációs folyamathoz szükséges képességek. Az elhelyezés

következtében közelebbi kapcsolat és erősebb bizalmi viszony alakulhat ki a munkatársakkal a mindennapi együttműködés során. A bérlői státusz biztonságérzetet ad az aggodalommal és a bizonytalansággal szemben, amit akkor érez az ember, mikor nem tudja, mihez kezdjen az életével, és így kiegyensúlyozottabb, egészségesebb és személyesebb utógondozásra nyílik lehetőség, mint a hagyományos átmeneti szállások esetében. A program keretében végzett felmérés során (Gallardo, 2010) egy bérlő a következőket mondta:

„Tudjuk, hogy amikor a szerződésünk lejár, szólniuk kell, hogy meghosszabbítják-e vagy sem. Különben automatikusan meghosszabbodik. Vannak kötelességeink, például fizetni kell a bérleti díjat, és fenn kell tartani a lakást, de jogaink is vannak.”

Ugyancsak fontos megemlíteni a házi környezetben történő megfigyelés jelentőségét, amely más lehetőségeket kínál, mint az irodai környezetben folytatott beszélgetések. Ennek során megfigyelik és támogatást nyújtanak az életvitel (higiénia, egészséges életvitel), a lakás fenntartása (számlák, károk kijavítása, bérleti díj fizetése), a háztartási költségvetés kialakítása, a mindennap teendők rutinjának és a szociális képességek kialakítása, a családi kapcsolatok, a gyermeknevelés terén stb.

Ez a program lakócsoportokban helyezi el az embereket. Az egyes lakócsoportokat olyan emberek alkotják, akik önként élnek együtt. Egyes csoportok spontán a jelentkeznek a programba, hogy lakást béreljenek, és lehet egy család, de rokoni kapcsolatok nélküli csoport is. Más esetekben olyan csoportokkal van dolgunk, akik korábban már együtt laktak egy szigorúbb utógondozáshoz kötött lakásban, és úgy döntenek, hogy együtt bérelnek egy saját lakást. Olyan csoportok is vannak, amelyek az együttélésre nevelő műhelyeinken való részvétel során alakulnak ki (jó pár nő esetében értünk el sikert). Az a szervezet is kialakíthatja a csoportot, amelyiken keresztül a programba jelentkeznek. Például lehetnek olyan fiatalok, akik most válnak függetlenné, és más lakhatási lehetőség híján úgy döntenek, hogy ezt a programot választják.

A lakócsoportok megalakulása után segítő viszony alakul ki a bérlők között (például főzés közben, ha egyikük megbetegszik, vagy a problémák megoldása érdekében stb.) Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a magányosság is egy kirekesztési tényező sok általunk ellátott ember esetében. Ugyanakkor a házi környezetben kialakított kapcsolatok nem mindig zökkenőmentesek. A konfliktusok is fontos részét képezik az önállóvá válásnak. A szobák megosztása, a takarítás megszervezése, a közös helyiségek (konyha, fürdőszoba, étkező) használata, a pénzügyek megszervezése mind kihívásokat jelenthet. A bérlők megtanulják megoldani a konfliktusokat, nem feltétlenül kell bevonniuk a munkatársakat.

A lakhatás köré szerveződő szociális támogatás egy figyelési teret ad, amely végül egy kötődést eredményez, és segít felismerni azokat a területeket, amelyeken az egyes embereknek fejlődniük kell a lakásigény kielégítése után. A munkatársak nyomom követhetik a változás iránti motiváció kialakulását, az önbecsülés fejlődését, a szabadidős tevékenységeket és az azokban való részvételt, illetve a megromlott társadalmi kapcsolatok javulását.

Továbbá mivel a program többféle lakást kínál (bár nem minden térségben, az egyes városrészek vagy területek magas árai miatt), a jelentkezők megválaszthatják, hogy melyik közösséghez csatlakoznának szívesen, talán mert ott erősebbek a közösségi kapcsolatok, vagy közel van a munkahelyükhöz, az orvosi rendelőhöz, a szociális

szolgáltatásokhoz, az iskolához stb. A program ellenőrzése során megkérdezett emberek a következőket mondták:

„Eljárunk a leveskonyhára, az orvosi rendelőbe, a szociális intézményekbe. A környékbeli üzletekben vásárolunk, és ismernek minket... Sosem leszek milliomos, de ha valaha az lennék, akkor sem mondanék le a szomszédságról, mert éppen azt szeretem, és szeretek találkozni a környékbeli emberekkel...”

„Jó kapcsolatban vagyunk a szomszédokkal, üdvözlnek minket, mi is köszönünk nekik, ismerjük őket, beszélgetünk velük, megiszunk együtt egy italt a környéken...”

Röviden összefoglalva, a lakás helye döntő fontosságú a polgári élet gyakorlása szempontjából, és elősegíti a „látható” polgárrá válást.

A program nap mint nap bizonyítja a szükséges utógondozással egybekötött stabil elhelyezés jelentőségét, mind egyéni, mind közösségi szempontból: az illető be van jelentve egy biztos helyen, mindig ugyanaz az orvos látja el, van hol tartózkodnia, van hol tartania a személyes papírjait, összejárhat a többi lakóval, részt vehet a környék életében, főzhet, elvonulhat a saját szobájába, van egy hely, ahol fizikailag és szellemileg is pihenhet stb.

A lakhatáson keresztüli társadalmi befogadás éppen ezért a reintegrációs folyamat kulcsfontosságú, bár nem az egyetlen tényezője. A program biztos, bérelt lakhatást kínál, és hatékonyabb és közvetlenebb, ugyanakkor rugalmasabb szociális utógondozást tesz lehetővé: a támogatás folyamatosan igazodik az ügyfél szükségleteihez, a bérlők is érzik annak rugalmasságát, és tudják, hogy ha a szükség úgy hozza, számíthatnak a Proviviendára.

A program gyenge pontjai és korlátai

A programról való beszámoló során nem szeretnénk megkerülni annak gyengeségeit és korlátait sem. Van egy nagyon jelentős külső tényező, amely a magánlakások piacának ingadozásával függ össze. A nagyvárosok, például Madrid magas bérleti díjai miatt csak az átlagosnál alacsonyabb bérleti díjú városrészekben lehet megfizethető áron lakást bérelni. Ennek ellenére a programban részt vevő szakembereknek általában mindenhol sikerül kialakítani a piaci árnál alacsonyabb átlagos bérleti díjat. Hasonlóképpen meg kell említeni, hogy az utóbbi időben arra is volt példa, hogy a bérelt lakások ára lefelé mozdult, s ennek következtében több esetben is újratárgyaltuk a feltételeket a tulajdonosokkal a szerződési év leteltével. Ezeket a piaci kényszereket azonban csillapítani lehet a kormány szociálpolitikája által kidolgozott források és módszerek segítségével.

A fentiek egyenes következménye, hogy a programból kimaradnak azok, akik nem tudják tartósan fizetni a bérleti díjat. Mivel a Provivienda felelősséget vállal a bérlőkért, gondoskodnunk kell arról, hogy ritkán forduljon elő mulasztás (a bérleti díj meg nem fizetése); nemcsak azért, mert az veszélyeztethetné a program költségvetését, hanem azért is, mert a fő cél a stabil lakhatás elérése.

Így aztán voltak olyan emberek, akik nem teljesítették a program feltételeit (főleg a minimális jövedelemre vonatkozó kitétel), és egy másfajta tervet is ki kellett dolgozni: ez az úgynevezett közös lakhatás, amelyet szintén a bérlakáspiacon keresztül oldunk

meg. Az alábbiakban ismertetjük ezt a lakhatási típust, amely közeli kapcsolatban áll a fenti programmal.

Közös lakhatás

A Provivienda mérlegelte, mi lenne a legjobb lakhatási megoldás a szociális kirekesztés súlyosabb eseteiben, az úgynevezett krónikusan hajléktalan emberek körében, akiknek a szükségleteit nem oldja meg a korábban bemutatott közvetítési program, elsősorban azért, mert a jövedelmük nem elegendő a piaci bérleti díj megfizetéséhez.

Magával a szociális gondozással kapcsolatban is merültek fel kétségek: Vajon a régóta kirekesztett emberek integrációja megvalósítható-e egy lakásban való elhelyezéssel? Ugyanis a korábbi próbálkozások, amikor több hajléktalan ember együtt lakott egy bérelt lakásban, nem voltak maradéktalanul sikeresek a bérleti díj elmaradása, a csoporton belüli és a szomszédokkal való konfliktusok miatt.

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a kezdeményezéseink olyan környezetben születtek és születnek, ahol nincsenek egyszemélyes bérlakások, és nincs elegendő erőforrásunk, sem elegendő támogatás a közigazgatás részéről egy ilyen modell kialakításához, hiába is gondoljuk, hogy az lenne a kívánatos. Ma Spanyolországban a magán bérlakás piac nem kínál megfizethető bérleményt az alacsony jövedelműeknek. Továbbá nincsenek megfelelő juttatások sem, amelyek fedeznék a háztartások jövedelme és a bérleti díj különbségét.

Mi a következő megoldást találtuk: A lakásszükségletet közös lakhatással és lakócsoporthoz létrehozásával oldjuk meg, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Ez a modell abban különbözik a korábban bemutatott programtól, hogy a lakókat csoportokban helyezük el, és nem ők határoznak önként a csoportalakításról. Úgy gondoljuk, hogy a Provivienda ebben a tekintetben úttörő modellt alkotott 2002-ben a régóta szociálisan kirekesztett, hajléktalan emberek számára, akik az utcákon, menhelyeken, hajléktalanszállókon vagy közös albérletekben éltek. A többségük kap valamilyen szociális segílyt vagy minimális nyugdíjat, ami Spanyolországban jelenleg átlagosan nem több havi 400 eurónál (eltekintve néhány kivételtől egy-egy tartományban). Ez a program 2009-ben 212 embert juttatott lakhatáshoz Madridban. Becslések szerint ebből a programból az emberek 45 százaléka jutott később stabil lakhatáshoz. Elég magas arány, kb. 20% bérel szobát egy közös lakásban (a magán bérlakás piacon).

A következő működési modellt dolgoztuk ki:

1. A magán bérlakás piacon elérhető, meglévő lakások használata. A Provivienda a bérlő a bérleti szerződésben (a magánlakáskészlet társadalmi hasznosítása).
2. Madrid különböző pontjain található lakások használata. Ebben a városban és a hajléktalan emberek többsége, és próbáljuk elkerülni, hogy egy-egy környéken koncentrálódjanak.
3. Lakóközösségen belüli lakásokban történő elhelyezés olyan környéken, ahol jó a tömegközlekedés és az ellátás (szociális intézmények, orvosi rendelő, szórakozás, stb.), és üzletek is vannak a közelben, hogy az ügyfelek igénybe vehessék ezeket a

- lehetőségeket úgy, mint bármelyik állampolgár, kialakuljon a hovatartozás érzése, és úgy érezzék, hogy őket is szomszédnak tekintik.
4. Az egyéni függetlenség elősegítése. A program előnyben részesíti az emberek saját céljait és módszereit. A Provivienda csak az eszközöket és a szükséges segítséget kínálja azok megvalósításához.
 5. Mindenkinek saját szobát kell adni a magánélet visszaszerzése céljából. Ez azt jelenti, hogy az elhelyezési kapacitás a programban részt vevő lakások szobaszámához igazodik (általában legfeljebb 3-4 ember van egy háztartásban).
 6. A szobák zárhatóak legyenek, ami erősíti a biztonság és a magánélet érzését. Az újonnan beköltözőket nem a lakásban tartózkodók választják ki, és nem feltétlenül ismerik egymást. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ha már együtt laknak, általában nem zárják a szobájuk ajtaját. A program korábbi értékelése során az egyik lakó a következő dolgokat nevezte a legértékesebbnek: "stabilitás, békesség; a lakótársaim jó emberek, és nem kell zárnom az ajtót".
 7. Jól felszerelt közös helyiségek. A program gondoskodik társalgók, fürdőszobák, konyhák stb. teljes felszereltségéről. Az egyes lakásokban lakó (legfeljebb) 3-4 ember fesztelenül és kényelmesen használhatja ezeket a helyiségeket. Minden bérlő a saját életritmusának megfelelően használhatja a konyhát, legalább reggeli és vacsora idején, illetve a nappalit, ahol a lakótársak közösen tölthetik a szabadidejüket és pihenhetnek.
 8. A szociális utógondozásért felelős munkatársak rendszeres megbeszéléseket tartanak a csoporttal, ahol megvitatják a szervezési kérdéseket (a lakás takarítása, használata, stb.), az egyéb problémákat, a csoporttagok egymás közti viszonyát, illetve a lakás karbantartását. Ösztönözzük a lakók önszerveződését és részvételét.
 9. Az egyéni és csoportos támogatás a szükséglethez és az aktuális helyzethez igazodik (legyen szó visszaesésről vagy fejlődésről). Kötődést, bizalmi kapcsolatot próbálunk kialakítani, ami lehetővé teszi a segítő viszonyt, és erősíti a felelősségvállalást.
 10. Az ottlakás időtartama az egyes személyekhez és az illető igényeihez (egyéni, szociális, foglalkoztatási, jövedelmi, egészségügyi helyzet) igazodik. Az ott-tartózkodás nincs maximalizálva, inkább a programhoz kapcsolódó szociális célkitűzések megvalósításától függ, amelyek eléggé alapvetőek.

Vegyünk egy példát. Az illető – nevezzük X-nek – középkorú, 8 évig volt heroinfüggő, egy éve tiszta, és több éven át az utcán élt. Egy közös lakásban bérel szobát, és mert aggódik, hogy visszaesik ebben a környezetben, a szervezet segítségét kéri, hogy keressenek számára olyan helyet, ahol szakfelügyeletet kaphat. A program figyelemmel kíséri, hogy tartózkodik-e a szerhasználattól, hozzásegíti, hogy foglalkoztatási támogatást kapjon, és részt vegyen a munkavállalással kapcsolatos foglalkozásokon. Egy év és három hónap után X önként egy fenntartható bérlakásba költözik.

A lakhatással kapcsolatos dokumentumokat rendszeresen megújítjuk az egyes lakókkal együttműködve. Így lehetőségünk nyílik arra, hogy megvitassuk az illető fejlődését, és tudatosítsuk a változást, vagy éppenséggel azonosítsuk az

akadályokat, amelyek gátolják a fejlődésben, önmaga jobb megismerésében, a kommunikációban, az önbizalom fejlődésében, a háztartással és a jövővel kapcsolatos terveiben.

11. A felszerelés használatára vonatkozó szabályokat, illetve a bérlő jogait és kötelességeit írásba foglaljuk, és minden résztvevő aláírja. Az alapvető minimális előírások segítik a bérlőket, hogy rendbe szedjék az életüket és alkalmazkodjanak egymáshoz, biztonságot teremt a lakásban, továbbá felelőssé teszi a bérlőket, hogy megismerjék és betartsák ezeket az előírásokat, vagy ellenkező esetben viseljék annak következményeit.
12. Hozzájárulás a bérleti díj fizetéséhez, még ha csak jelképesen is. Így az emberek újra megtanulják, hogy fizetni kell a lakás költségeit, és egyes esetekben pénzügyi tervet készítsenek.
13. Egyéb problémák feltérképezése. A szociális utógondozás közvetlen jellege folytán lehetőség nyílik a korábban nem észlelt problémák (pszichikai betegségek, függőség, tanulási zavarok stb.) felfedezésére. Ez még azok esetében is előfordul, akik már részesültek valamilyen ellátásban az idők folyamán. A speciális igényű embereket át lehet irányítani a megfelelő szakszolgálathoz.

Amint a tapasztalatok mutatják, a stabil közös lakhatás modelljének is vannak előnyei és hátrányai:

Előnyök

Tapasztalataink szerint a másokkal való együttélésnek számos előnye van. A program segítheti az emberek munkavégzését, és támogatást nyújthat nekik a szociális képességek fejlődéséhez fontos területeken: magányosság, társas kapcsolatok, szeretet, empátia, kommunikáció, öntudat, felelősségvállalás. A házi környezetben végzett munka során az ügyfelek szociális képességekre is szert tehetnek, illetve fejleszthetik azokat; s azok révén jobban együtt tudnak működni a közösséggel, amelynek ők is részei. Éppen ezért hiszünk az együttélés előnyeiben, de nagyon sok függ a csoporttól: általánosságban véve kijelenthető, hogy minél szorosabb a csoport, annál nagyobb eséllyel válik a fejlődés eszközévé.

Hátrányok

Mivel a lakhatást közösen használják, ezért egy sor alapvető udvariassági szabályra van szükség. Ebből kifolyólag, ha az együttélés nem működik, az egyensúly visszaállítása érdekében kénytelenek vagyunk változtatni a lakócsoporthoz. Egyes esetekben, ha komoly konfliktusok merülnek fel, akár kiutasításra is sor kerülhet, amint az a szabályok közt is szerepel. Ilyen esetben a lakásból kiutasított személy számára menhelyen vagy hajléktalanszállón történő elhelyezést tudunk ajánlani alternatívaként. Nem titkolható, hogy ez mennyire csüggesztően hat az illető életére. Bizonyos helyzetekben az egyéni elhelyezés lenne a megfelelő megoldás, és bár van néhány szervezet, akik rendelkeznek ilyen lakóegységekkel, ezek száma nem elegendő.

Meggyőződésünk, hogy bárki, akinek el kellett hagynia a közös lakhatást, mert nem volt felkészülve, vagy egyszerűen csak nem akart másokkal együtt lakni, elérhette volna a függetlenségét egyszemélyes elhelyezés és szakképzett segítség mellett. A környezet,

amelyben dolgozunk, behatárolja, hogy milyen mértékig nyújthatunk lakhatásközpontú megoldást ezeknek az embereknek. Ha különböző alternatív lakhatási lehetőségeket tudnánk kínálni, akkor ezt az akadályt is másképpen tudnánk kezelni.

A gyakorlatból levonható megállapítások

A lakhatás stabilitásának fontossága

Amint korábban említettük, a lakhatás stabilitása elsődleges szempont, hogy az emberekben kialakulhasson a kötődés, a hovatartozás, az azonosság és a társadalmi környezetben való sikeres együttműködés érzése. Emiatt a stabilitást szem előtt tartva kezeljük a szükséges kísérőjelenségeket, beleértve a reintegrációs folyamat segítségét célzó ideiglenes elhelyezést is. Az ideiglenes elhelyezés nem azt jelenti, hogy előre korlátozzuk az ott-tartózkodás idejét. Szeretnénk hangsúlyozni a támogatás/utógondozás fontosságát. A lakhatás stabilitását nem pusztán a lakhatás kiutalása hozza meg. Egyes emberek számára a szükséges támogatás nélkül még az örökre szóló elhelyezés sem feltétlenül jelent stabil lakhatást.

A lakhatás szociális szerepe

Számunkra, az adott körülmények között, a lakhatásközpontú megközelítés jegyében az lenne a legmegvalósíthatóbb munkamódszer, ha a megélhetési segélyből élő hajléktalan embereket állami bérlakásokban vagy a magán bérlakáspiacon keresztül, államilag támogatott, bérelt lakásokban tudnánk elhelyezni, szakképzett utógondozás mellett. Ki kell emelnünk azokat a nehézségeket, amelyekkel a civilszervezetek szembesülnek az állami bérlakások esetében. Ha az ilyen programok rendelkeznének szociális lakásokkal, az jelentősen csökkentené a költségeket.

Mindazonáltal a spanyolországi viszonyokat figyelembe véve úgy gondoljuk, hogy nem az állami bérlakások tömeges építése jelentené az egyetlen megoldást. Éppen ellenkezőleg: mivel számos olyan kész lakás van, amely időnként üresen áll, a kormánynak kellene olyan feltételeket szabnia (például a bérleti díj szabályozása, lakásbérlés támogatása, nagyobb biztonság a bérleti szerződések időtartama alatt), amelyek biztosítanák a lakáskészlet szociális funkcióját.

Olyan emberek is részt vesznek a programunkban, akik ugyan szociális lakáshoz jutottak, ami elméletileg stabilabb lakhatásnak számít, de a hatóságok vagy a szociális lakást biztosító szervezet által nyújtott utógondozás vagy támogatás még mindig igen hiányos. 2008 és 2009 között a programunkban részt vevő emberek 16 százaléka költözött állami bérlakásba. Sok esetben a mi ellátásunkból való kikerülésük után még hosszú ideig igényelték a Provivienda munkatársainak valamilyen fajta segítségét, mert a szociális lakás nem nyújtott megfelelő támogatást. Olyanok is vannak, akik állami bérlakásban laknak, és a Proviviendán keresztül kapnak kiegészítő támogatást. Ez is hangsúlyozza, hogy mennyire fontos az igényekhez igazodó, megfelelő támogatás nyújtása a lakhatásközpontú megközelítések sikeréhez. Nincs mindig jó kapcsolat az adott terület közelében működő szociális ellátással. Ha volna, akkor nyomon követhetnék az illető sorsának alakulását, és segíthetnének elkerülni a szociális elszigetelődést és a magányosságot vagy a még súlyosabb problémákat. Továbbá a szociális szervezetek segítik az állami bérlakáshoz juttatott embereket, hogy le tudják

tenni a kauciót, kifizessék a közüzemi számlákat, beszerezhessék az alapvető bútorokat és berendezéseket, hogy ne pusztán fedél legyen a fejük fölött, hanem valódi otthonuk legyen. Ezt mi csináljuk, mert a kormány nem gondoskodik ezekről, a megélhetési segély pedig nem fedezi ezeket a költségeket.

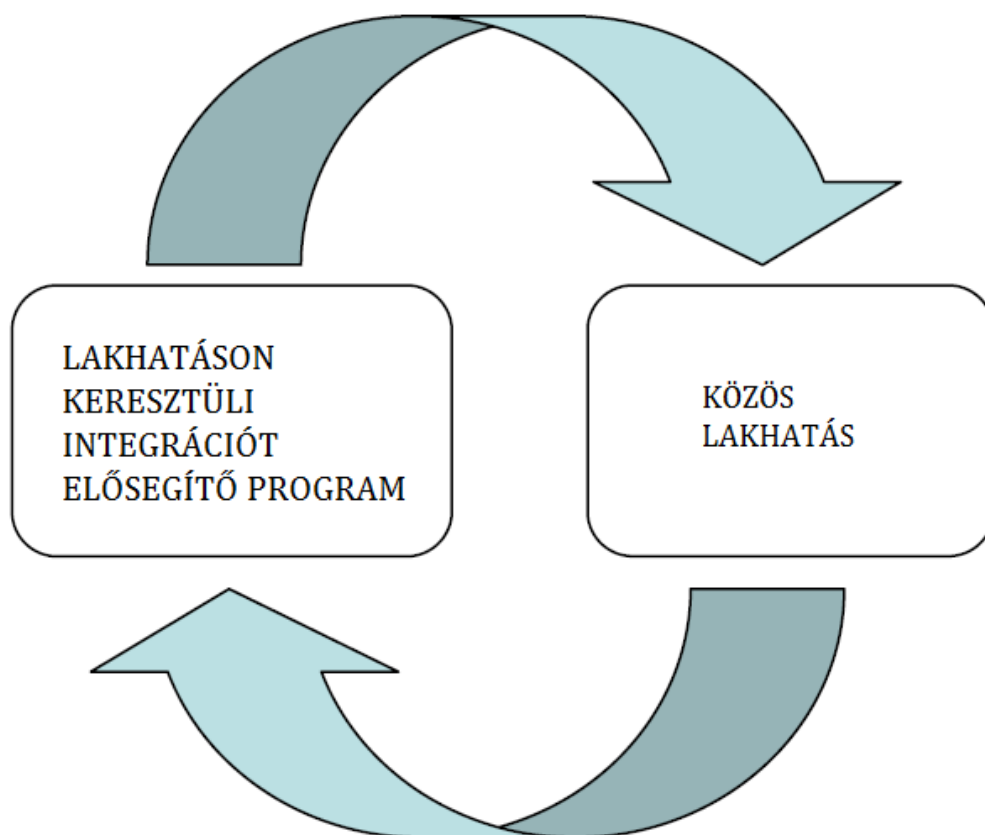
Folyamatos támogatás

A lakók élete szükségszerűen változik, akár a természetes folyamatok (függetlenné válás, társkapcsolat kialakulása, szülővé válás, öregedés), akár a felmerülő nehézségek és megpróbáltatások (szakítás, válás, betegség) folytán.

Az összetett igényű és létminimumon élő emberek esetében a szociális utógondozással egybekötött közös lakhatás lehetőséget ad számunkra, hogy alaposan megismerjük az ott lakókat, kötődést és bizalmi viszonyt alakítsunk ki velük. Tudjuk róluk, hogyan alkalmazkodnak a lakócsoporthoz belül, képesek-e fizetni, felelősséget vállalnak-e a lakás fenntartásáért, illetve hogyan reagálnak a független környezetre.

Általános az a feltevés, hogy a folyamatos gondoskodásnak progresszív pályán kell haladnia, ahol az ügyfél egy fejlődéssorozaton megy keresztül. Ez azonban nem minden esetben van így; időnként vannak visszaesések is. Például gazdasági válság idején az ügyfél elveszítheti az állását, következésképpen nem kap fizetést, és esetleg nem tud fenntartani egy lakást a magán bérlakáspiacon. Ezért úgy gondoljuk, hogy a stabil lakhatás azt is jelenti, hogy rendelkezésre kell állnia az esetlegesen fellépő nehézségek kezeléséhez szükséges támogatásnak.

Kiegészítő programok



A lakásbérlet-közvetítési program – lakhatáson keresztül integrációt elősegítő program – és a közös lakhatás program kiegészítik egymást. Tapasztalataink szerint ez a felállás jól működik az általunk támogatott emberek személyes és szociális fejlődése szempontjából, vagyis reagálni tudunk a különböző lakhatási igényekre, és képesek vagyunk megakadályozni a méltányos lakhatás elvesztését.

Példaként említeném azokat az embereket, akik különböző ideig laktak közös lakhatásban, azután egy csoportot alakítottak, és a Provivienda közvetítói programjának köszönhetően lakást béreltek, így minden bérlő rendelkezik a Provivienda jóváhagyásával. Nem egy ilyen csoport 5 évig vagy még tovább maradt egy lakásban. A csoport támogatása révén sikerült elérni a stabil lakhatást, mivel a bérlők képesek fizetni a lakáspiacon bérelt lakást, ha megosztják a költségeket.

Ezekben az esetekben tudni kell kezelni az egyéni visszaeséseket, alternatívát kell nyújtani azoknak, akiket ki kell venni a bérleti szerződésből, és ki kell választani egy új személyt, aki beszáll a lakhatás terheinek viselésébe. Alkalmanként a közös lakóterek bevonásával oldjuk meg az efféle cseréket vagy a hosszan tartó krízishelyzeteket, elsősorban a tartós munkanélküliséget.

A támogatás a következőkből áll: közvetítés és konfliktuskezelés, a Provivienda felelősségvállalása a szerződés időtartamára, kölcsön a bérleti díjak fizetésére és egyéni visszafizetési tervek kidolgozása, az egyén és a csoport igényeihez igazodó szociális utógondozás stb.

Befejezésül szeretnénk hangsúlyozni, hogy a Provivienda elkötelezett az otthoni szociális utógondozás mellett, mivel meggyőződésünk, hogy ez a legígéretesebb környezet a hajléktalan emberek társadalmi befogadását célzó stratégiák számára. Méltányos lakhatást kell biztosítani olyan közösségben és környezetben, ahol garantált a magánélet és a biztonság. Végezetül, a lehető legmagasabb szintű lakhatási stabilitás elérése érdekében az átmeneti lakhatás, például a közös lakhatás segíthet a stabil elhelyezés céljának elérésében.

Irodalomjegyzék

- Cabrera, P: Norwegian National Strategy to prevent and tackle homelessness. (szakértői bírálat) Social Inclusion. Comment Paper Spain. “From shelter to permanent housing”. Oslo, 2006. szeptember <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2006/national-strategy-to-prevent-and-tackle-homelessness/peerdocument.2006-11-09.8086620240/download>
- Cabrera P. J. és Rubio M. J. . Las personas sin hogar, hoy. Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración. Nº 75, 51-73. o., Madrid, 2008. szeptember
- Gallardo Pérez G.: Investigación sobre la continuidad de los procesos de recuperación. Otras alternativas residenciales para personas sin hogar. (Provivienda), 2010. augusztus
- Kothari M., az ENSZ különleges referensének beszámolója a méltányos lakhatásról mint a méltányos életszínvonalhoz való jog egyik összetevőjéről: Mission to Spain (Hivatkozás: A/HRC/7/16/2. függelék, 26. oldal) 2008. február 7.